

ОБЛІК ПОЗИК В БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ

(Представлено к.е.н., доц. Савченко Н.М.)

На сучасному етапі розвитку економічних відносин багато уваги приділяється кредитуванню, зокрема, умовам та методам надання позичок приділяють як науковці так і практики. Економічний зміст кредитування показаний як складний і багатогранний процес з його принципами, умовами та різними методами. Зважаючи на те, що позички є найприбутковішими активами банку і становлять основну частину їх активів, кредитна діяльність банку потребує ретельної організації. Саме організацію кредитної діяльності банку визначає чітко розроблена кредитна політика.

***Ключові слова:** облік позики; внутрішньобанківські документи; кредит; документація; положення та закони України про банки.*

Постановка проблеми. Важливе значення для ефективної організації кредитних чи позичкових відносин між банками і клієнтами мають принципи банківського кредитування. Сам процес банківського кредитування складається з декількох етапів, кожний з яких окремо забезпечує значне рішення локального завдання, а разом забезпечується певна мета позичкових операцій — їх надійність і прибутковість для банківських установ.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанням природи проблемних кредитів та способів їх повернення присвячено праці як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Великий внесок у вивчення питань проблемної заборгованості та ефективності управління нею зробили такі науковці, як М. Денисенко, В. Кабанов, В. Кльоба, О. Васюренко, А. Мороз, І. Кириленко, Т. Осокіна, О. Нурзат, Дж. Капріо, Ф. Валенсія, П. Роуз, Р. Хейнсворт та ін. Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значні наукові теоретичні та практичні напрацювання щодо дослідження проблемних кредитів банків все ще відкритими залишаються питання ефективного управління, вивчення причин збільшення показника проблемної заборгованості та запобігання виникненню проблемних кредитів.

Метою статті є виявлення особливості обліку в комерційних банках та висловлення автором власних думок та пропозицій.

Викладення основного матеріалу. Порядок здійснення кредитних операцій у системі Банку визначений нормативними документами банку із врахуванням сегментації клієнтів. Основні принципи кредитних взаємовідносин між банком (в особі ЦО, дирекцій, відділень) та суб'єктами господарювання (крім банківських та небанківських кредитних установ) в Україні (резидентів та нерезидентів), що виникають у процесі кредитування визначені Положенням про кредитування юридичних осіб, затвердженого постановою Правління банку.

Для цілей бухгалтерського обліку, позики, які надаються банком клієнтам – юридичним особам та фізичним особам- підприємцям в залежності від їх цільового призначення поділяються на: - операції репо – операції надання (отримання)

кредитів під заставу цінних паперів; - операції врахування векселів – кредитна операція, що полягає у придбанні векселя виключно банком до настання строку платежу за ним у векселедержателя за грошові кошти з дисконтом; - вимоги, що придбані за операціями факторингу - торговельно-комісійна операція, яка поєднується з кредитуванням оборотного капіталу клієнта; - в поточну діяльність - кредити, що надаються позичальникам на задоволення тимчасової потреби в коштах для фінансування поточної діяльності у разі розриву між часом надходження коштів та здійсненням витрат; - в інвестиційну діяльність - кредити, що надаються позичальникам на задоволення потреби в коштах, при здійсненні ними інвестиційних вкладень. При цьому інвестиційною діяльністю позичальника, яка кредитується, вважається діяльність з придбання довгострокових (необоротних) активів, а також короткострокових (поточних) фінансових інвестицій, які не є еквівалентами грошових коштів; - іпотечні кредити - кредити, що надані для придбання, будівництва або реконструкції нерухомого майна, забезпеченням яких є іпотека, розмір якої покриває або перевищує заборгованість.

Кредити, які надані на інші цілі, забезпеченням яких є іпотека, та кредити на придбання, будівництво або реконструкцію нерухомого майна, забезпеченням яких, крім іпотеки, яка не покриває повністю заборгованість за кредитом, є інші види забезпечення або не забезпечені іпотекою, відображаються в бухгалтерському обліку за іншими відповідними рахунками Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України.

Кредити, кредитні операції клієнтам – фізичним особам поділяються : на поточні потреби; фінансовий лізинг (оренда), що наданий фізичним особам; операції врахування векселів; іпотечні кредити

Згідно Закону України “Про банки і банківську діяльність”, до кредитних операцій відносяться, крім іншого, будь-яке подовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов’язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов’язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми.

Відповідно до МСБО “превалювання суті над юридичною формою”, продаж будь – яких активів (цінні папери, основні засоби, інші матеріальні цінності тощо) з відстроченням платежу відображається на рахунках з обліку кредитів незалежно від форми договору. Вибір рахунку для обліку такої кредитної операції здійснюється відповідно до виду активу, який продається: за рахунками з обліку кредитів у інвестиційну діяльність – продаж (з відстроченням платежу) необоротних активів та цінних паперів, за рахунками з обліку кредитів у поточну діяльність - продаж (з відстроченням платежу) оборотних активів.

Безготівкове перерахування кредитних коштів з позичкового рахунку здійснюється у порядку, передбаченому кредитним договором, на підставі письмових заяв позичальника та/або розпоряджень та/або платіжних доручень та/або меморіальних ордерів:- на поточний рахунок позичальника в банку;- на поточний рахунок позичальника в іншому банку;- за реквізитами договорів, контрактів, розрахункових документів; - на транзитні рахунки банку (рахунки для оплати акредитивів та інші), тощо.

Переважа надається перерахуванню кредитних коштів з позичкового рахунку на поточний рахунок позичальника. Надані кредити відображаються в бухгалтерському обліку такою проводкою: Дебет Рахунки для обліку наданих

кредитів; Кредит Рахунки клієнтів, рахунки для обліку грошових коштів та банківських металів. У разі надання кредиту в гривні з одночасним утриманням комісії та/або процентів авансом здійснюються такі бухгалтерські проводки: Дебет Рахунки для обліку наданих кредитів - на суму кредиту, комісії та /або авансом отриманих процентів(у разі включення їх у позичкову заборгованість); Кредит Рахунки клієнтів, рахунки для обліку грошових коштів та банківських металів - на суму кредиту ; Кредит Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за наданими кредитами - на суму комісії та/або процентів, отриманих авансом

Амортизація дисконту (премії) за фінансовими інструментами здійснюється одночасно з нарахуванням процентів, але не рідше одного разу на місяць. Амортизація дисконту за наданими кредитами відображається в бухгалтерському обліку такою проводкою: Дебет Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за наданими кредитами; Кредит Рахунки для обліку процентних доходів за наданими кредитами. Амортизація премії за наданими кредитами відображається в бухгалтерському обліку такою проводкою: Дебет Рахунки для обліку процентних доходів за наданими кредитами; Кредит Рахунки для обліку неамортизованої премії за наданими кредитами. У разі надання кредиту в іноземній валюті з урахуванням суми комісії банку, частина кредиту (що відповідає сумі комісії) по дорученню клієнта зараховується на рахунок 2900/ 2909 для подальшого продажу валюти і утримання банком комісії у гривнях. Так як амортизація комісій по кредитах, виданих у валюті, повинна здійснюватись у валюті кредиту, то отримана від продажу нац. валюта з рахунку 2900/2909 конвертується повторно у іноземну валюту за рахунок власної валютної позиції банку по курсу НБУ на день конвертації: з рахунку 3800 на рахунки дисконтів. Сума дисконту амортизується не рідше одного разу на місяць на рахунки для обліку процентних доходів за наданими кредитами

У разі відстрочення оплати комісій, що є невід'ємною частиною доходу фінансового інструменту, на дату первісного визнання фінансового інструменту (дату видачі кредиту) в банку виникає дебіторська заборгованість і відображається в бухгалтерському обліку в кореспонденції з рахунками неамортизованого дисконту: Дебет 2809 Рахунок обліку дебіторської заборгованості за операціями з клієнтами банку; Кредит Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за наданими кредитами. Банк відображає в бухгалтерському обліку отримані/сплачені комісії, що є невід'ємною частиною доходу/витрат за фінансовим інструментом, до часу видачі/отримання кредиту (траншу за кредитною лінією) за рахунком 3600 "Доходи майбутніх періодів" / 3500 "Витрати майбутніх періодів". Банк відносить на рахунок неамортизованого дисконту/премії за кредитами суму наперед отриманих (сплачених) комісій та амортизує їх на процентні доходи (витрати) протягом дії кредитного договору в разі прийняття позитивного рішення щодо надання/отримання кредиту. Банк відносить суму отриманих (сплачених) комісій на рахунки комісійних доходів (витрат) відповідно до умов договору, якщо строк наданого зобов'язання з кредитування закінчується без надання кредиту.

Висновки. Облік нарахованих доходів за кредитними операціями здійснюється відповідно до затвердженої наказом облікової політики банку. Банк визнає в бухгалтерському обліку прибуток або збиток на суму різниці між справедливою вартістю фінансового активу або фінансового зобов'язання та вартістю

договору в кореспонденції з рахунками премії (дисконту), якщо під час первісного визнання він визначає вартість фінансового активу або фінансового зобов'язання за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова. Контроль за погашенням заборгованості за основною сумою боргу та нарахованими процентами у строк, що визначений кредитним договором відповідно до норм чинного законодавства, здійснюють відповідальні виконавці кредитних підрозділів банку.

Визначено, що кредитна політика комерційного банку окреслює коло ключових цілей і завдань банківської діяльності, визначає конкретні прийоми, способи і методи її реалізації з метою максимізації доходності кредитних операцій та досягнення прийнятого рівня ризиків банківської діяльності у сфері кредитування. Таким чином, організація банківської роботи з визначенням оптимальних умов і методів кредитування має бути спрямована на забезпечення надійного зацікавленого партнерства у взаємовідносинах банку з клієнтами, результатом яких має стати найбільш ефективне використання наданих у позику коштів, що позитивно впливають на загальний стан економічного розвитку країни, яка прагне знайти шлях справжніх відносин.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» ВР від 16. 07. 1999 №996-XIV остання редакція 22. 06. 2000 р.
2. Герасимович А. М., Кірейцев А. М., Осадчий Ю. І. та ін. / За ред. Бутинця Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік. Підручник для ВНЗ спеціальності «Облік і аудит». – 5-е вид. – Житомир. Рута – 2003.
3. Дмитренко М. Г., Потлатюк В. С. Кредитування і контроль. Навчально-методичний посібник – К. Кондор-2005
4. Писаревська Т. А. Інформаційні системи обліку та аудиту. Навчальний посібник – К. КНЕУ – 2006.

References:

1. Law of Ukraine "On a record-keeping and financial reporting in Ukraine" of SR from 16. 07. 1999 №996 - XIV the last release in 22. 06. 2000
2. Gerasimovich A. M., Kireycev A. M., Osadchiy Ю. I. and other After ред. Бутинця Ф. Ф. financial record-keeping. Textbook for INSTITUTION of higher learning of speciality "Account and audit". - 5th kind. it is Zhytomyr. Ruth - 2003.
3. Dimitrenko MG, VS Potlatyuk Kredituvannya i control. The Teaching-methodical posibnik - K. Condor 2005
4. Pisarevska T. A. The Informative systems of account and audit. Train aid - K. KNEU - 2006.

ОКОНЧИК Тетяна Іванівна - магістр Житомирського національного агроекологічного університету, спеціальність «Облік і оподаткування»

Наукові інтереси:

- обліково-методичні аспекти бухгалтерського обліку в комерційних банках